

Tas Latweefchu lauschu draugs.

1837. 24. Juhni.

25^a lappa.

J a u n a s s i n n a s.

Is Pehterburges. Dihges birgeris Friederici no krohna puffes us desmit gaddeem irr dabjuis to sawadu brihwibu, pa wissu Kreewu semmi weens pats krafnus pehz tahs jaunass wihses list buhweht, ko winsch pats irr isdohmajis. Schee krafsni wisswairak tadeht effoht teizami, ka teem tohti mas malkas waijagoht, un ka, ja tikween eekurti, jau wissas nelabbas smarshas un neffaidrus twaikus iswelkoht no istabas un fittumu tuhlin eelai-schoht eekschâ.

No Kursemmes. Pehn ap Jahneem mums kahds kungs stahstija, ka no ausahm warr audseht rudsus. Mehs to liffam smeeklâ. Bet par mehginaschannu wezza kahposta dahrsâ kahdu stuhri liffam usrakt un isezzeht un ar atliffuschu ausu sehflu, kas labbi ne dihgge, apsehjam. Mehs paschi scho sehflu papreeksch bijam pahrlaffijuschu un istihrejuschu. — Ausas fadihgge, bet retti; un kad wahrpâs gribbeja nahkt, tad mehs tahs liffam noplaut, kâ mums bija mahzihts. Nu atkal auge un atkal tappe noplautas, — kas lihds ruddeni ar wissu 3 reis notikke. Scho pawassar' jau gribbejam to dahrsa stuhriti list isart, bet palikke. Un rangees, tai paschâ weetâ zehlehs rudsu stohbri, — kas taggad wahrpâs irr. — Gan rudsi wehl rettaki ne kâ ausas bija, bet tomehr pateefigi rudsi. — Winni, warr buht, tapehz rettaki, ka pirmureis, kad ausu sahle noplahwam, daschi ausu stahdini jau gribbeja paschâ laikâ wahrpâs nahkt. Scho gadd' wehl reis mehginasim to paschu darbu zittâ weetâ. Kam gribbahs, lai to darra tâpat arridsan; tad zittu gadd' redsesim, moi tâpat isdohsees. Brihnumss nu dee! Mehs to redsam ar sawahm azzim un ne gribbam to tizzeht. E. Zeenigi kungi! Za gan irr wezza walloda, ka labbibas eeksch semmes brihscham tâ isweherschotees, ka ausas paleef par rudseem, kweefchi un meefchi par ausahm un t. j. pr. — Tas gudrs wezzu Keemeru wihrs, kam bija wahrs: Plihnjus tas wezzakajs, un kas ap paschu Kristus laiku dsihwoja, tas sawâ leelâ grahamatâ, ko winsch gudri deesgan pahr Deewa radditahm leetahm farakstija (18tas nodalkas 44tâ weetinâ), jau sakka 'tâ: "Za leelaka waina pee labbibas irr, ka paleef par ausahm: ir meefchi isweherschahs par tahm." — Bet wihrs dauds labbu un augstu gudribu starpâ arri daschu leetu irr rakstijis, kas ne fanahkt ar taifnibu; tâpatt arri schi minneta leeta pa to ilgu laiku wehl naw israhdijusees, kas

bucht. — Turpretti wezs, gudrs semneeks, kam to sinu no Kursemmes dewam lassht, galwu krattija, aisrahdija us sawas mahjas salmu juntu un fazzija: "raug", tur augschâ arri aug labba teesa rudsu, kur neweens tohs ne isfehje! Lufk', graudini palikke salmu starpâ. — Lai nu gan kungi tihras ausas bija isfehjuschi laukâ, un ausahm ne bija par sfahdi, ka 3 reis winnas noptahwe, bet seemas salna winnas pawissam buhs isposhtijuse, un nu tee retti rudsi fahze augt, kas, juktumu starpâ palikkuschî, lihds ar fuhdeem laukam bija likti wirsû. — Warr buht, ka usminneja! — Sanahk schi gohda-wihra dohmas arri gluschî ar teem wahrdeem, ko preeksch 77 gaddeem pahr scho paschu leetu tas augsti mahzihts Sweedru kungs irr fazzijis, ko fauze: Ein-né, un kas deht sawas augstas gudribas pahre Deewa radditahm leetahm wehl muhsu laikds tohti flawejams. Winsch fakka tâ*): Ka ausas pahrwehrschotees par rudseem, ta effoht smeekla leetina; jo ausas seemas laikâ lehti ne pastahwoht. Tee kungi, kas ne warr saprast, no kurren tee retti rudsi us ausu laukeem nahkuschî, tee lai sfattahs us zihruleem un zitteem putneem, kas sehflu ehd, un lai peeraug', ka tee daudsreis, ko zittâ laukâ ee-ehde, zittâ isfehje.

. Zahs ihfas sinnas par muhsu pasauli jeb semmi 15tais gabbals.

Kreewu walste. Schi walste brihnum' leela. Lai garrums no wakkara us rihta pussi gan drihs 1000, un plattums, prohti no seemeta us prett-seemeli, 500 juhdsu. Lauku juhdses winnai 350,000. Ja kahds gribbetu zaur Kreewu walsti no Wahzsemmes rohbescheem, kur wakkara pussê tapatte eefahkabs, lihds tam gallam, kas winnai rihta pussê, zauri braukt, un ja winsch warretu tihri taifni braukt, tad winnam jau gan, kad arri ne kur ilgaki ne kawetohs, ka tik ween zif atdusseschanas deht ihsti waijadsigs, kahdu pussgaddu buhtu ja brauz. Bet kad nu tâ taifni ne warr zauri braukt, bet tâ ja brauz, kâ tee zekki eet, tad tu sinni, ka dauds wairak, ne kâ pussgaddu us to waijadsetu. — Kreewu walstei diwi daktas, Eiropas- un Asias-dakta. Ta Eiropas-dakta tik leela, kâ wiffas zittas walstes, kas Eiropâ irr, kohpâ. Lauku juhdses tai paschai gan drihs 100,000. Ta Asias-dakta tik leela, kâ ta pussdakta no wiffahm zittahm Asias walstehm. Lai irr wairak ne kâ 250,000 lauku juhdses. Sakka, ka lauschu flaits irr Eiropas-dakkâ 57 un Asias-dakta tik kahdi 5 millioni. Tas buhtu tad kohpâ 62 milliones. Gan tas irr leels flaits, bet tahdam brihnum leelam semmes-gabbalam taf tohti mas. Kad nu mehš papreeksch Eiropu gribbam zauri nemt, tad mehš tapehž taggad tik par Eiropas Kreewu walstes daktu runnasim. Par to Asias-daktu wairak ko stahstisim, kad Asiu preekschâ nemsim. — Eiropas Kreewu walstes dakta. Schi dakta tâ stahw: Seemeli irr Led-dus-juhra ar weenu attekku, ko par Walto-juhru fauz; rihta pussê irr ta Asias semmes dakta; prett-seemeli irr Mella-juhra ar weenu attekku, Alow-juhra wahrdâ, un Turku walste; un wakkara pussê, kad no prett-see-

*) Lufko: Kränik's ökonomische Encyclopädie, 2ter Theil, S. 708.

mela us seemeli eet: Ehtereikeru Feisera walste, tad Pruhfchu Fehni-
na walste, tad Austruma jeb Rihra-juhra, tad schahs juhra's attekas:
Rihgas-juhra, Pinnu-juhra, Botnias-juhra, bet ko pa latwiffi labbak par
Sweedru-juhru warretu nosaukt; tad weena masa dalka no Sweedru semmes, fur
tad nu atkal ta Leddus-juhra nahk. — Semmes widdû kahdi leeli eseri. Tee wiffu
leelakee irr: Onega, Ladoga, Peipus-esers. — Taks wiffu leelakas straumes
irr: Wolga, kas no wakkara us rihra puffi widdû zaur Ciropas Kreewu sem-
mi skreen, tad us prett-seemeli dohdahs un schè weenâ tohti leelâ esera, kas
eeksch Ufias irr, un ko par Kaspias-eseru nosauz, eegahschahs; winnas zella
garrums irr 600 juhdsu; Don, kas Ufowas; Dneper, kas Mellâ; Weik-
sele un Daugawa, kas Austrumas; Newa (lassi: Nehwa), kas Pinnu, un
Dwina, kas Baltâ-juhra eeskreen. Kalnu Kreewu walstê mas irr, augstu pa-
wiffam mas. Eeksch Ciropas-dalkas zittu tahdu nam, ka tik tee Urala kalni,
kas starp Ciropas un Ufias Kreewu semmes, prohti us pascheem rohbescheem;
masa dalka no Karpatu kalneem wakkara puffê; un Laurias kalni pa-
schâ prett-seemeli. — Ta semme irr gan drihs wiffa lihdsena un weetahm schè
irr leeli purri un meschi, bet weetahm arri leeli semmes strehki, fur tik retti kah-
du kohku reds. — Gais's arri schè daschahds: auksts, mehrens un ihsten filts.
Seemeta puffê tas irr auksts un paschâ seemeli tik auksts, ka tur ne kas wairs
gribb augt un gan drihs wiffu gaddu zauri semme ar sneegu apsegta. Prett-seemeta
dalkâ irr ihsten filta faule, tik filta, ka tur weetahm arri wihna kohkus audsina
un labbas wihna ohgas dabbu, no kurrahm tee laudis tur arri labbu wihnu pa-
taifa. Schè un tâpat arri eeksch widdus, fur mehrens filtums, deewsgan arri
zittas leetas aug, ihpaschi maise, tabakka, linni, karnepes, un daschâs mallâs
ihsten baggati. Kalnôs atrohd dselsi un kapparu, arri seltu un fudrabu. — Tautas
dasch-daschadas: Kreewi, Wahzeefchi, Latweefchi, Jggauini, Lappi,
Samojeeefchi, Pohki, Leifchi, Schihdi, Tatarî, un daschâs weetâs, ih-
paschi leelâs pilsfehâtâs, no dauds zittahm tautahm wehl, kas pee zittahm sem-
mehm peederr, kahdus atrohd; bet ta leelaka tauta schè tak irr ta Kreewu tauta.
Rad schè nu daschdaschadas tautas, tad sinams arri daschdaschadas wallodas,
jo katrai tautai sawa ihpascha walloda; bet tâpat arri daschadas tizzibas un
dsihwofchanas eeraddumi. . . . .g.

Semneeks irr baggats.

Weld. Par mantu es ne behdaju.

1.
Par wiffahm kahrtahm baggataks
Irr semneeks, tizzeet man,
Lai buhtu tufsch ir naudas maks,
Tam zitta manta skann.
Ja pats ween turrabs prahgtigi,
Tad preekus baud' jo baggati.

2.
Eeksch pillim Fehninsch brangl miht,
Tam selts un fudrabs gan,
Tur speeg'tu seenas sibb un spihb; —
— Ta kurrpneeks teizis man: —
Winsch selta trohni apschschahs,
Tam pehrku frohns wirs galwinas.

3.
 Bet woi tad faules spohschuminisch,
 Ras apspihd semneeku,
 Dauds spohschaks naw, kà akmintinisch,
 Ras mahna aztinu?
 Woi pehrles ne mirds raffinà,
 Ras winna laufus spirdsina?

4.
 Un Fehninisch dahrgà purpurà,
 Zeiz, mehdscht apgehrbtees,
 Tam sishu dahrgums istabà
 Garx seenahm nokahrees.
 Zeiz paschu grihdu aplahtu
 Ur dahrgu deßku brangumu.

5.
 Bet Salamana gohdiba
 Ne usfwerr pulkiti,
 Un tuhstoschas kust sakumà,
 Ras seed itt smarschigi.
 Kur Fehninam tee brangumi,
 Ras mannà ptawà ftattami?

6.
 Pa pulku pulkeem spehlmanni
 Puhsch stakki Fehninam,
 Rauj kafaziffi, kreewiffi
 Pa stikku stikkischam;
 Un zitti dseedoht skannaki,
 Kà es ar sawu riklitti.

7.
 Bet woi tad putnu dseefminas
 Ne ffann jo skunstigi?
 Dabs lakfigallas balsinas,
 Ur jautru zibruli,
 Ifrihtà un ikwakkà
 Nodseed preeksch gohda arraja.

8.
 Tam apmihlotam Fehninam,
 Kad wahrda deenu fwinn,
 Ebeds pa swezjehm tuhstoschahm;
 So pilsehtneeki sinn,
 Un spihdum', kas zaur lohgeem jauz,
 Par luminazioni fauz.

9.
 So kurneeks mannim stahstija,
 Ras dshwoj's pilsehtà.
 Tad manna seewa fazzija:
 Eds! neeku buhschana!
 Woi swaigsnites un mehnestinisch
 Ne jaukak' spihd, kà ugguntinisch?

10.
 Par Fehninu jo baggataks
 Jrr semneeks, pasakku. —
 Kur nemtu maifes, fakkì, traks,
 Ja semneeks ne dohtu?
 Woi ehreßes kungam danzotu,
 Ja semneeks ausas ne fehtu?

11.
 Lai dshwo fungi, semneeki
 Des kahdas skaudibas!
 Tee teescham ween tee baggati,
 Kam irr peetezibas.
 Lai semneeks kungus ne apskauz,
 Lai fungi laudim dshwoht kau!

£.....l.

✕ 5tas mihklas usminna: Rudsu grauds.

S l u d d i n a s c h a n a.

Jau gattawa ta peekta no muhsu grahmatahm, fo fauz: Deewa wahrdu mihlotajeeem ohtru fehju. Lassitais tē atraddihs eeshà wiffwairak pamahzischanas pahz tizzibas leetahm un kristigu dshwofchanu, prohti: 1) 21 no tahm swehtigahm apbohmaschanahm pahz kristigahm mahzibahm un bibeles stahsteem, 2) mahzibu us wasfcho reis' irr tshetras, prohti: 1) ta Runga debbes-braufschana, 2) debbesigs prahts, 3) atdsumschana un 4) baußliba un eewangellums.

Drihw drikkcht. No juhrmallas-gubbernementu augstas waldischanas puffes:
Dr. C. E. Napierky.